

Патріярх Йосиф Сліпий і давня українська література

Розглядаючи зацікавлення патріярха Йосифа Сліпого (1892-1984) творами красного письменства, варто впорядкувати їх згідно з хронологією української літератури, розпочавши від періоду княжої доби, адже були то найкращі взірці християнського письменства, які наголошували на вазі науки, знання та мудрости. Розвій літератури цього періоду відбувався під впливом візантинізму, а той – на переконання Йосифа Сліпого – саме і виявився «культурою.., що стала також культурою інших народів...» При тому автор розумів під поняттям культури «твори людського духа»¹. Саме такі думки висловив блаженніший Йосиф у своїй лекції на тему «Візантинізм як форма культури», виголошеній на IV Пинській конференції, присвяченій питанням екуменізму. «Чим був Рим для Заходу і германців, тим Візантія була для Сходу і слов'ян»², – стверджував Й.Сліпий. Окрім того факту, що саме візантійська культура усунула язичництво на теренах Київської Русі, уніфікувала її як державу з числа окремих племен, принесла християнство з усім його духовним багатством, завдяки «духово-візантійському активізму... росли мистецтво, література, наука»³.

У творах того періоду Блаженніший бачив зародок національної свідомости українців, славу і велич Київської Русі та її князів, фундамент могутньої держави, а над усе – правдиву віру. Не дарма свій духовний «Заповіт» кир Йосиф побудував на взірць одного з найдавніших літературних творів Київської Русі – «Поучення Володимира Мономаха дітям», – пишучи, як і великий київський князь: «Сидячи на санях, подумавши в душі своїй і

---

¹ Гриньох І., о. Введення до творів кард[инала] Йосифа, верховного архієпископа. – Цит. праця. – С. 25.

² Там само.

³ Там само.

віддавши хвалу Богові, який допровадив мене до цих днів..., сидячи на дорозі в далечінь, знеможеним голосом молитву мовлю»⁴. Література княжої доби була особливо важлива для патріярха Сліпого в контексті Собору святої Софії Божої Премудрости, що його споруджено зусиллями Блаженнішого в Римі та посвячено 1969 року. Для нього київська Софія була символом віри та науки – двох нероздільних джерел людського існування, бо ж «тут постали «Руська правда» і глибоко наукові твори... Там написав він (Митрополит Іларіон. – *I.I.*) своє «Слово о Законі і Благодаті»⁵. Цей давньоруський літературний твір на честь князя Володимира та його славних предків, – твір, який стверджує самостійність Руської держави та Церкви, – став основою проповіді Блаженнішого під час архиерейського посвячення Храму святої Софії в Римі 28 вересня 1969 року. Цитуючи фрагменти зі «Слова...», патріярх уотре звертався до релігійного та національного сумління своєї пастви. Він наголосив на тому, що з огляду на тяглість історичної плеяди церковних і державних діячів, вірних і громадян «відповідальність за майбутнє нашого народу лежить на нас, сучасних і грядущих поколіннях, – оживити давню світлу українську традицію в думанні й діянні. Важке завдання, та Божа Премудрість нехай просвічує наш шлях. Виходім із цього дому Божої Премудрости (Прип. 2,1) на свої поселення, підбадьорені й упевнені, що наша недоля скінчиться і ясний день перед нами зоріє»⁶. Звертаючись до святішого отця Павла VI під час церемонії посвячення Собору, патріярх підкреслив високий рівень культури та науки, які процвітали в Україні ще у XII-XIII

---

⁴ Заповіт блаженнішого патріярха Йосифа. – Релігійне товариство українців-католиків «Свята Софія» в Канаді, 1984. – С. 4.

⁵ Слово на благословення Собору святої Софії в Римі в неділю, 29 червня 1969 року // Твори патріярха і кардинала Йосифа. Зібрали о. д-р Іван Хома і о. д-р Іван Музичка. – Т. XIII. – Цит. видання. – С. 18.

⁶ Слово на архиерейське посвячення Храму святої Софії в Римі 28 вересня 1969 року // Твори патріярха і кардинала Йосифа. Зібрали о. д-р Іван Хома і о. д-р Іван Музичка. – Т. XIII. – Цит. видання. – С. 23.

століттях, аж до монгольської навали: «Великий князь Ярослав, прозваний Мудрим, зібрав при святій Софії багату бібліотеку та оснував школу, з якої пізніше вийшов славний збірник – кодекс державного права Русі-України, що звався «Руська правда». Тодішній київський митрополит, Іларіон, належав до найбільш інтелігентних і освічених людей XI століття. Українські хроніки-літописи цього часу є одними з кращих в Європі»⁷.

Тему давньоруської літератури та її шедеврів розвинуто у проповіді Блаженнішого з нагоди свята св. Климента папи 8 грудня 1969 року. Патріярх із піднесенням і з притаманним йому патріотизмом казав про славні часи княжої доби та її літературних надбань: «У тих-то віках ясніють світлі картини з нашого минулого християнства: торговельні договори, «Слово...» Іларіона, «Руська правда», «Поучення дітям» Володимира Мономаха, «Слово о полку Ігоревім», – це перлини золотої доби нашої старовини»⁸. Про останній із перерахованих творів згадав Йосиф Сліпий у дорозі до Святої Землі 1934 року: минаючи Родос, патріярх пов'язав цей острів із історією та з літературою Київської Русі. Він, зокрема, писав: «Та і в нашій історії записаний Родос, – але сумно. На нього був засланий Олег Гориславич, про якого згадується у «Слові про похід Ігоря»⁹. Неможливо уявити давньоукраїнського християнського письменства без творів Данила Мниха¹⁰, який понад тисячу років перед Йосифом Сліпим відбув паломництво до Святої Землі. Не випадково про нього згадує патріярх на перших сторінках «Паломництва до

---

⁷ Там само. – С. 27.

⁸ Слово з нагоди свята св. Климента папи, патрона УКУ, в Римі у Храмі святої Софії, 8 грудня 1969 року // Твори патріярха і кардинала Йосифа. Зібрали о. д-р Іван Хома і о. д-р Іван Музичка. – Т. XIII. – Цит. видання. – С. 49.

⁹ Паломництво до Св[ятої] Землі // Твори патріярха і кардинала Йосифа. – Цит. видання. – Т. V. – Рим: Український Католицький Університет ім. св. Климента папи, 1971. – С. 170.

¹⁰ Данило Мних, ігумен (XI – поч. XII ст.) – як гадають, родом із Чернігівщини. Автор опису подорожі до Святої Землі в 1106-1107 роках. Відомо понад 100 списків його твору: під назвами «Хожденіє», «Странник», «Паломник» та ін. Цей твір був одним із найпоширеніших у давньому українському письменстві. Поряд із елементами географії, економічного опису він містить численні оповідання про святі місця, взяті з Біблії, з легенд і з апокрифів. Твір вирізняється виразно виявленим патріотизмом автора.

Св[ятої] Землі», особливо в контексті сучасних йому «часів невеселих і жури давньої», цитуючи при цій нагоді рядки з «Хождєнія»: «В уяві виринула величннн постать Данила-Мниха, що в часах для батьківщини невідрадних ходив у Єрусалим і ставив там своє «кандило за вся князя наша і за всю руську землю»¹¹. Далі Йосиф Сліпий наводить рядки з вірша Василя Щурата (1871-1948), присвяченого цьому святцеві, під назвою «Данило Мних» – зі збірки «Історичні пісні» (1907):

*Ішла з ним лиш о вітчину жура,
Мов чорна тїнь вздовж берегів Дніпра.*

Свідомством того, яку важливу роль відводив Йосиф Сліпий літературі княжої доби, є і той факт, що в Соборі св. Софії створено мозаїчні зображення всіх згаданих вище творців красного письменства Київської Русі. Зокрема, на передній стіні праворуч від святилища зображено редактора «Повісти временних літ» преподобного Нестора, а ліворуч – князя Ярослава Мудрого. Навпроти них відповідно – Данила Паломника (Мниха), який ставить лямпаду «від усієї Руської Землі» на Божому Гробі в Єрусалимі, й Володимира Мономаха.

---

¹¹ Паломництво до Св[ятої] Землі. – Цит. видання. – С. 165.

